

Tribunal u Hagu

SRBIJA I RATNI ZLOČINI

SPORO OSVEŠĆIVANJE

Antonela Riha *Savetnik za odnose sa javnošću u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava*

Ako bismo analizirali izjave vodećih političara u poslednjih nekoliko meseci, svi do jednog govore o neophodnosti izručenja Mladića i Karadžića. Retko ćemo čuti da neko od njih govori o zločinima za koje su optuženi već isključivo o neophodnosti saradnje sa međunarodnom zajednicom i integracije u Evropsku uniju i Partnerstvo za mir

Prema istraživanjima javnog mnjenja u aprilu mesecu 2005. godine, svega šest procenata građana Srbije smatralo je da je upoznato sa organizacijom i načinom rada Haškog tribunala dok se 72 odsto izjasnilo da malo zna o tome. To je pomak u odnosu na januar kada je, prema podacima iste agencije za istraživanje javnog mnjenja – "Stratedžik marketinga", samo tri procenta građana smatralo da je dobro informisano. Istovremeno, 91 odsto anketiranih reklo je da vlast treba mnogo detaljnije da informiše građane ne samo o pravnim i političkim aspektima suđenja već i o sopstvenim stavovima o pojedinim delovima optužnica. S obzirom na važnost saradnje sa Haškim tribunalom i stalnu prisutnost ove teme u javnim raspravama i izjavama zvaničnika, ovakvi rezultati ankete javnog mnjenja deluju neočekivano. Ali samo naizgled. U maju mesecu na pitanje šta bi trebalo da su tri prioriteta u rešavanju problema za Vladu, svega jedan procenat građana je odgovorilo da su to i odnosi sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju. Šta je razlog ovakvog odnosa prema saradnji sa Tribunalom?

Rezultati saradnje

Od početka 2005. godine do polovine septembra 2005, uhapšeno je ili se dobrovoljno predalo 16 optuženika za ratne zločine koje traži Haško tužilaštvo. Od toga su dvojica uhapšena u inostranstvu (Milan Lukić i Dragan Zelenović), dvojica u Republici Srpskoj (Savo Todović i Sredoje Lukić), dok je 12 optuženika u pritvorsku jedinicu u Hag otišlo iz Beograda. Uzimajući u obzir činjenicu da je deo dokumentacije koje tužilaštvo Tribunala traži uništen tokom ratova i raspada bivše SFRJ, kao i da se na određenim zahtevima koji pristižu i dalje radi, Nacionalni savet za saradnju sa MKTJ pozitivno je odgovorio na preko 95 odsto zahteva, što je u svojim obraćanjima javnosti isticala i glavni tužilac Karla del Ponte. Saradnja sa Tribunalom uspešna je i kada je reč o oslobađanju svedoka čuvanja državne i vojne tajne. Nacionalni savet je do sada odgovorio na sve zahteve, dok je Tribunal obezbedio tražene zaštitne mere za sve svedoke čije bi izjave mogle ugroziti državne interese. Garancijama države da će se dobrovoljnom predajom obezbediti materijalna pomoć porodicama optuženih i odbrana sa slobode do početka suđenja, predstavnici vlasti objašnjavaju dobrovoljne predaje optuženika.

I dalje "nužno zlo"

U trenutku pisanja ovog teksta na slobodi su šestorica optuženika koji se pred Haškim tribunalom terete za zločine nad ne-Srbima i među njima svakako najtraženiji - ratne vođe bosanskih Srba Ratko Mladić i Radovan Karadžić. Njihovo hapšenje i izručenje doživljava se pre svega kao još jedno uslovljavanje međunarodne zajednice. To se jasno vidi prema istraživanjima javnog mnjenja koje redovno naručuje Nacionalni savet. Prema rezultatima ankete "Stratedžik marketinga", saradnja sa Tribunalom za većinu građana prihvatljiva je kao „nužno zlo“. Tokom ove godine, onih koji tako misle ima oko 45 procenata. Istovremeno, lagano opada procenat onih koji su kategorični u stavu da Srbija ne treba da saraduje sa Tribunalom bez obzira na cenu, ali ne raste procenat građana koji smatraju da se mora saradivati u potpunosti.

Ako bismo analizirali izjave vodećih političara u poslednjih nekoliko meseci, svi do jednog govore o neophodnosti izručenja Mladića i Karadžića. Retko ćemo čuti da neko od njih govori o zločinima za koje su optuženi već isključivo o neophodnosti saradnje sa međunarodnom zajednicom i integracije u Evropsku uniju i Partnerstvo za mir. Zbog čega su u to ubedili samo 45 odsto građana Srbije? Jedan od razloga mogao bi da bude nepoverenje građana u iskrenost političara. Uporno ponavljanje da Mladić i Karadžić nisu u Srbiji ili da ne znaju gde se oni nalaze izaziva podozrenje ne samo glavne tužiteljke Karle del Ponte. Najpre su pojedini lideri bivšeg DOS-a, a potom predstavnici Vojske izjavljivali da se „sve do 2002. godine general Ratko Mladić nalazio na svima poznatoj adresi na Banovom brdu, u svojoj kući, a ponekad mu je vojska pružala smeštaj u nekom od svojih objekata“ (načelnik Vojne bezbednosne agencije Svetko Kovač u izjavi za "Blic").

Prema analizi "Ebart konsaltinga", od 1. januara do 1. juna 2005. je u dnevnim i nedeljnim novinama

objavljeno 165 tekstova (analizirani "Večernje novosti", "Glas javnosti", "Politika", "Dnevnik", "Kurir", "Srpski nacional", NIN, "Vreme", "Evropa"). Međutim, u periodu od 1. juna, dana kada je prikazan snimak ubistva srebreničkih Bošnjaka, pa do 24. juna, kada je okončano istraživanje, objavljeno je čak 676 tekstova. Upoređujući informativne programe RTS1, BK, B92, TV Pink i Studio B, u periodu od 5. januara do 31. maja, emitovano je ukupno 60 priloga koji se tiču zločina u Srebrenici, ali je od 1. do 24. juna prikazano 213 priloga.

Drugi razlog mogao bi da bude u porukama koje vlasti Srbije upućuju građanima iz kojih ne može da se vidi stav prema zločinima nad ne-Srbima, krivici pojedinaca i neophodnosti za njihovo procesuiranje. Do koje mere je ovo važno pokazuje nedavni primer odnosa prema zločinu u Srebrenici. Prvog juna Haški tribunal je na suđenju Slobodanu Miloševiću prikazao snimak egzekucije šestorice Bošnjaka. Snimak ubistva je u direktnom prenosu prikazan na TV B92 i već iste večeri u udarnim vestima moglo se uočiti apsolutno "nesnalaženje" medija. Jedino je za RTV B92 i Studio B ovaj događaj bio prva vest. RTS je u "Dnevniku" u 19 i 30, snimak ubistva Bošnjaka objavio kao drugu vest, dok je za BK TV događaj tog dana bio referendum u Holandiji. Sutradan je ubistvo srebreničkih mladića bilo samo na naslovnoj strani dnevnika "Danas" dok su najtiražije "Večernje novosti" o tome izvestile na strani 17. U danu kada je snimak prikazan, jedini političar koji je reagovao bio je predsednik Nacionalnog saveta za saradnju sa MKTJ, ministar Rasim Ljajić. Tek sutradan su se oglasili predsednik Srbije Boris Tadić i premijer Vojislav Koštunica i osudili zločin. To je bio znak za većinu medija da mogu bez ustručavanja da izveštavaju o zločinu u Srebrenici. U prilog tome išla je i izuzetno brza akcija policije jer su već iste večeri pošto je snimak prikazan uhapšena četvorica pripadnika jedinice "Škorpioni", osumnjičenih za taj zločin. Do očekivane katarze, međutim, nije došlo. Neposredno po objavljivanju snimka, "Stratedžik marketing" je za potrebe Nacionalnog saveta obavio istraživanje odnosa građana prema zločinu koji su mogli videti na video snimku. Anketa je pokazala da je snimak videlo 50 odsto ukupne populacije, a da je za njega čulo ili je o njemu čitalo još njih 21 odsto, što znači da je 70 procenata građana Srbije bilo informisano da postoje eksplicitni snimci ubistva. Dalji podaci istraživanja pokazuju da svega 32 procenta građana veruje da je snimak autentičan, 24 posto smatra da je reč o fotomontaži dok ostali nemaju stav ili su neobavešteni. Indikativan je i podatak da 73 procenta onih koji veruju u autentičnost snimka smatraju da je to bio zločin za koji počinio moraju da odgovaraju, dok 26 procenata smatra da je to "neminovnost rata".

Relativizacija i osuda

Neadekvatna reakcija političara, medija, i Srpske pravoslavne crkve od koje se očekivao stav povodom pojavljivanja na snimku sveštenika koji blagosilja "Škorpione" pred odlazak u rat, za posledicu je imala trend relativizacije zločina u Srebrenici. Beogradski mediji, više nego ikad otkako je rat okončan, pišu o zločinima u istočnoj Bosni koji su se događali tokom ukupnog trajanja rata. Upečatljiv primer je naslovna strana "Večernjih novosti" od 30. juna i spisak 3.287 Srba iz Srebrenice i okoline, stradalih u periodu od 1992. do 1995. Imena stradalih navedena su azbučnim redom, bez informacije kako su i gde stradali niti kako je spisak nastao. I u drugim medijima vode se rasprave o tome šta se sve tokom rata događalo na području Srebrenice, da li su Ratko Mladić, Radovan Karadžić krivi ili ne, da li je Slobodan Milošević znao za Srebrenicu ili ne, je li to bio genocid ili ne, da li se u Haškom tribunalu sudi Srbiji itd. Svoj odgovor na ova pitanja dala je Srpska radikalna stranka koja u prepunom Sava centru predstavlja dokumentarni film "Istina" sa snimcima velikog broja ubijenih i mučenih srpskih civila i vojnika u ratovima na području bivše Jugoslavije.

Istovremeno, vođene su debate treba li predsednik Srbije Boris Tadić da ide u Potočare na obeležavanje godišnjice genocida i ko treba da bude u delegaciji. Početkom jula Nacionalni savet za saradnju sa Haškim tribunalom organizovao je skup "Ratni zločin – suđenje – pravda - pomirenje". Namera je bila da predstavnici najznačajnijih institucija - Predsedništva Srbije, Vlade, Saveta ministara SCG, Vojske SCG, Srpske pravoslavne crkve, Tužilaštva i Suda za ratne zločine podrže suđenja za ratne zločine, pre svega pred domaćim sudovima. Na skupu je učestvovala i većina diplomatskog kora u Beogradu i međunarodnih nevladinih organizacija. Upadljivo je bilo odsustvo predstavnika Vlade Srbije, a protorejiz Radovan Bigović nastupao je u svoje ime.

Parlamentarna mučnina

Savet ministara SCG sa svoje sednice 15. juna, a povodom obeležavanja 10 godina genocida u Srebrenici, saopštava da "najdublje saučestvuje u bolu porodica žrtava i moli ih da u svojim srcima prave razliku između zločinaca na jednoj i naroda Srbije i Crne Gore na drugoj strani" i zahteva "krivičnu odgovornost svih koji su, ne samo u Srebrenici, činili ratne zločine, ili su ih organizovali i naređivali". Ovakav stav ne slede ostale državne institucije.

Osam nevladinih organizacija je, posredstvom poslanika Žarka Koraća i Nataše Mičić, uputilo Skupštini Srbije "Deklaraciju o obavezama države Srbije da preduzme sve mere zaštite prava žrtava ratnih zločina, a posebno žrtava genocida u Srebrenici" koja je odmah naišla na osudu u jednom delu javnosti i nije ni uvrštena u dnevni red zasedanja. Usledio je niz mučnih sednica Skupštine Srbije na kojima se raspravljalo o optužbama predsednice Fonda za humanitarno pravo Nataše Kandić protiv zamenika predsednika SRS Tomislava Nikolića povodom zločina u hrvatskom selu Antin i izjave ministarke za

poljoprivredu Ivane Dulić - Marković da je u hladnjačama trebalo voziti breskve a ne leševe, a očekivalo se izjašnjavanje o genocidu u Srebrenici. Ostala je upamćena izjava predsednika republičkog parlamenta Predraga Markovića koji je za B92 rekao „da moraju na zakonit način da se osude svi zločini, ali i da Skupština Srbije nije nadležna da raspravlja o pojedinačnom događaju koji se zbio van njene teritorije”. Nakon višednevnih rasprava, parlament Republike Srbije nije formulisao stav povodom genocida u Srebrenici, a slična debata, bez konačnog usvajanja Deklaracije o Srebrenici, vođena je i u vojvođanskoj skupštini. Na kraju je Vlada Srbije, 7. jula, izdala saopštenje u kojem “nedvosmisleno i najoštrije osuđuje masovne zločine koji su počinjeni u Srebrenici i Bratuncu, a koji će biti obeleženi 11. i 12. jula”. Izgleda da su samo naivni pomislili da će snimak streljanja izazvati javni govor o krivici za ubistvo skoro 8 000 Bošnjaka u Srebrenici, o važnosti suđenja optuženima pred Haškim tribunalom i neophodnosti istrage koja bi utvrdila krivicu i odgovornost ostalih koji planirali, organizovali i ubijali.

Vraćamo se na početno pitanje: zbog čega tek jedan odsto građana misli da među prioritetima Vlade Srbije treba da bude i saradnja sa Haškim tribunalom. Suočena sa snimkom streljanja šestorice mladića, polovina Srbije i dalje misli da je suđenje za zločine u Haškom sudu “nužno zlo”. To joj poručuju oni koji je vode.